

ประวัติของหนังสือปกอ่อน

ประวัติของหนังสือปกอ่อนในต่างประเทศ

การเย็บเล่มหนังสือด้วยหนังสัตว์หรือผ้า และการเย็บเล่มหนังสือด้วยปกกระดาษ มีมานานเกือบจะพร้อมกับการผลิตหนังสือสมัยใหม่ เริ่มแรกด้วยการประดิษฐ์วิธีพิมพ์โดยใช้วิธีเรียงเป็นตัว ๆ (movable type) ของ จอห์น กูเตนเบิร์ก (Johann Gutenberg) เมื่อปี ค.ศ. 1450 หนังสือเล่มแรกที่รู้จักกันทั่วไปคือ Von Ordnung der Gesundheit (On the Regulation of Health) พิมพ์เมื่อปี ค.ศ. 1482 โดย Hans Schensperger ตั้งแต่นั้นมาจึงมีการเย็บเล่มหนังสือด้วยปกกระดาษ

พัฒนาการของหนังสือปกอ่อนเริ่มต้นเมื่อต้นศตวรรษที่ 19 ในประเทศอังกฤษและประเทศเยอรมัน เมื่อเริ่มแรกเรียกหนังสือปกอ่อนว่า หนังสือเรขาย (chapbook) จำหน่ายได้แพร่หลายมากทั้งในประเทศอังกฤษและอาณานิคมอเมริกันของอังกฤษ หนังสือที่ผลิตระหว่างศตวรรษที่ 16-18 มีลักษณะเป็นจุลสาร เย็บเล่มเล็ก ๆ มีประมาณ 24 แผ่น เนื้อเรื่องส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนา วรรณกรรม การศึกษา และศีลธรรมจรรยา เหตุที่เรียกว่าหนังสือเรขาย เพราะต้องใช้คนเรขาย แต่การจำหน่ายในปัจจุบันนี้แตกต่างไปจากการเรขาย กล่าวคือ มีการจำหน่ายด้วยวิธีการใหม่ ๆ เพื่อให้หนังสือไปสู่ผู้อ่านได้มากที่สุด การพิมพ์หนังสือปกอ่อนที่รู้จักกันแพร่หลายทุกวันนี้ มีประวัติมานานประมาณ 150 ปี¹ ซีริล ฮาวล์ (Cyril O. Houle) แห่งมหาวิทยาลัยชิคาโก ได้แบ่งการเปลี่ยนแปลงของหนังสือปกอ่อนไว้เป็น 2 ระยะ คือ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1939 เป็นระยะที่หนังสือปกอ่อนมีราคาถูกลง และตั้งแต่ปี

---

¹"Paperback Publishing," Encyclopedia International, XIV (1868), 55.

ค.ศ. 1950 เป็นระยะที่หนังสือปกอ่อนมีคุณภาพดีและราคาแพงขึ้น²

ระยะแรก (ก่อนปี ค.ศ. 1950)

ปี ค.ศ. 1798 นิโคลาส หลุยส์ โรเบิร์ต (1761-1828) ซึ่งเป็นชาวฝรั่งเศสได้จดทะเบียนกรรมสิทธิ์เครื่องจักรผลิตกระดาษที่ออกมาเป็นม้วน ไม่ได้ออกมาเป็นแผ่นเหมือนสมัยก่อน ต่อมา ปี ค.ศ. 1800 ฟ็องตระกูล Fourdrinnier ได้ปรับปรุงเครื่องจักรนี้อีกมาก

ปี ค.ศ. 1806 ชาวเยอรมันชื่อ Frectrich Konig ได้ประดิษฐ์แท่นพิมพ์ที่เค้นเครื่องด้วยกำลังภายนอกซึ่งไม่ใช่แรงคนได้เป็นครั้งแรก และปี ค.ศ. 1814 ได้ประดิษฐ์เครื่องพิมพ์ซิลินเดอร์ขึ้นอีกชนิดหนึ่ง³ ผู้มีบทบาทสำคัญในการพิมพ์หนังสือปกอ่อนเริ่มแรกเป็นชาวเยอรมัน 2 คนเป็นผู้มีบทบาทเกี่ยวกับการพิมพ์ที่รู้จักกันทั่วโลก คือ Burnhard Tauchnitz แห่งเมืองไลป์ซิก ได้เป็นผู้ริเริ่มพิมพ์หนังสือปกอ่อนขนาดกระเป๋า (pocket-size paperback edition) เมื่อปี ค.ศ. 1841 โดยจัดพิมพ์เรื่องของนักเขียนชาวอังกฤษและอเมริกันจำหน่ายในยุโรป อีกผู้หนึ่งคือ Juslus Perthes ได้เป็นผู้ก่อตั้งบริษัท Gotha เมื่อปี ค.ศ. 1785 และได้ตั้งมาตรฐานการพิมพ์หนังสือภูมิศาสตร์ที่ดีเยี่ยมที่ไซปป์ติกกันทั่วโลก จึงนับได้ว่าชาวเยอรมันเป็นผู้นำในด้านการพิมพ์หนังสือปกอ่อนมาเป็นเวลานาน และวิธีการจัดจำหน่ายก็นับได้ว่าดีที่สุดในโลก จะเห็นได้จากการที่มีผู้จัดพิมพ์จากหลายประเทศได้ไปรับการฝึกงานและศึกษาวิธีการผลิตและการจำหน่ายหนังสือในประเทศเยอรมันอยู่เสมอ⁴

²Cyril O. Houle, "Two Revolutions and Their Consequences: The Paperback in Our Contemporary Culture," A.L.A. Bulletin, LVI (July-August, 1962), 654.

³"Paperback Publishing," Encyclopedia International, XIV, ..., p. 155.

⁴"Paperback," Encyclopedia International, III (1968), 143.

ประเทศอังกฤษ ได้พัฒนาการเกี่ยวกับหนังสือปกอ่อนมาพร้อมกับประเทศเยอรมัน เมื่อต้นศตวรรษที่ 19⁵ ต่อมาประมาณปี ค.ศ. 1900 บริษัทการพิมพ์ต่าง ๆ เริ่มนำเรื่องของ ชาร์ลส์ ดิกเกนส์ (Charles Dickens) และ วิลเลียม เชกสเปียร์ (William Shakespeare) ที่เชื่อว่า จะจำหน่ายได้ดี มาพิมพ์ซ้ำราคาถูก และจัดทำด้วยความรอบคอบ พิมพ์เป็นหนังสือขนาดเล็ก รูปเล่มแบบเดียวกันออกมาเป็นชุด ราคาเล่มละ 6 เพนนี ถึง 1 ซิลลิง เป็นหนังสือราคาถูกและจำหน่ายได้มาก⁶ ต่อมาในปี ค.ศ. 1935 เซอร์ แอลเลน เลน (Sir Allen Lane) ได้จัดทำหนังสือปกอ่อนที่เรียกว่าหนังสือเพนกวิน (Penguin Books) ขึ้น มีลักษณะแตกต่างจากหนังสือทั่ว ๆ ไป ในระยะแรกหนังสือเพนกวินยังมีรูปเล่มไม่สวยงามนัก ปกสีแดง-ขาว ราคา 6 เพนนี ภายหลังได้จัดพิมพ์หนังสือชุดเพนกวินขึ้น นับว่า เซอร์ แอลเลน เลน เป็นผู้นำในการผลิตหนังสือจำนวนมาก และออกจำหน่ายสม่ำเสมอ⁷ เหตุที่หนังสือราคาถูกแพร่หลายมากยิ่งขึ้น เพราะเริ่มมีการเดินทางโดยทางรถไฟ ประชาชนซึ่งตามปกติไม่ชอบอ่านหนังสือก็นิยมซื้อหนังสือมาอ่านในระหว่างนั่งรถไฟนาน ๆ เพื่อมิให้เกิดความเบื่อหน่าย จึงมีการจำหน่ายหนังสือปกอ่อนราคาถูกตามสถานีรถไฟทั่ว ๆ ไป เมื่ออ่านแล้วก็โยนทิ้ง ฉะนั้น จึงต้องมีการผลิตหนังสือที่ราคาถูกมากจริง ๆ จำหน่าย ในสมัยสงครามโลกทั้งสองครั้ง หนังสือราคาถูกและรูปเล่มเล็กมีค่ามาก เพราะสามารถใส่เครื่องสะพายหลังของทหารได้สะดวก เพื่อให้ทหารได้อ่านเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ⁸

การจัดพิมพ์หนังสือปกอ่อนในประเทศสหรัฐอเมริกาได้รับอิทธิพลจากประเทศอังกฤษมาก ส่วนการผลิตและการจำหน่ายนั้นได้มีการดัดแปลงเพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของชาวอเมริกัน คือใช้วัสดุราคาถูกในการพิมพ์ ในสมัยที่สหรัฐอเมริกายังเป็นอาณานิคม ต้องต่อสู้กับ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵"Paperback Publishing," Encyclopedia International, XIV,.....
p. 55.

⁶Harley, op. cit., p. 49.

⁷Escarpit, op. cit., pp. 26-7.

⁸Harley, op. cit., p. 49.

ชนรรมชาติและพวกอื่นเคียนแดงอยู่นั้น ประชาชนยังยากจน เศรษฐกิจยังไม่ดี รวมทั้งชาวรัสเซีย และชาวญี่ปุ่น สหรัรัฐอเมริกาจึงต้องสั่งหนังสือปกอ่อนมาจากประเทศบริเตนใหญ่ และยุโรป⁹ ปี ค.ศ. 1820 การพิมพ์หนังสือของสหรัรัฐอเมริกาจึงเป็นการนำงานเขียนของนักเขียนชาวอังกฤษมาพิมพ์ใหม่ถึง 70 เปอร์เซ็นต์¹⁰ ระหว่างปี ค.ศ. 1830 - 1839 สิ่งพิมพ์ส่วนมากออกมาในรูปจุลสาร มีนวนิยายลงคึกคักกัน ในเมืองนิวยอร์กและบอสตัน สิ่งพิมพ์ที่ออกมาเป็นครั้งแรกมีสภาพเหมือนหนังสือพิมพ์ คือไม่มีปกและไม่เย็บเล่ม เพื่อให้ส่งทางไปรษณีย์ได้สะดวก ต่อมาต้องเสียค่าส่งทางไปรษณีย์และเสียภาษี การผลิตหนังสือปกอ่อนจึงสิ้นสุดลงเมื่อปี ค.ศ. 1845¹¹ ต่อมาในปี ค.ศ. 1860 อีวีสมุส บีเกิล (Erasmus Beagle) ได้เริ่มพิมพ์นวนิยายราคาเล่มละ 10 เซ็นต์ออกจำหน่าย เป็นหนังสือรูปเล่มเล็ก สีสีกสวย คือ สีส้ม น้ำตาล และเขียว ซึ่งปรากฏว่าในปี ค.ศ. 1865 จำหน่ายได้มากกว่า 4 ล้านฉบับ¹² ระยะเวลาหลังจากจำหน่ายได้น้อยลง เพราะพิมพ์เรื่องอาชญากรรม เรื่องลึกลับ และเรื่องสืบสวนสอบสวน หนังสือปกอ่อนจึงซบเซาลง ต่อมา ในปี ค.ศ. 1891 การพิมพ์ได้รับการปรับปรุง มีการนำเรื่องที่เคยพิมพ์แล้วมาพิมพ์ใหม่ มักจะทำหลังจากพิมพ์มาแล้ว 2 - 3 ปี จึงจะนำมาพิมพ์ใหม่ราคาถูก¹³ การผลิตหนังสือออกมามากเกินไป และมีการแข่งขันกันจำหน่ายหนังสือในราคาถูก ทำให้หนังสือปกอ่อนประสบความสำเร็จล้มเหลวอีก ในปี ค.ศ. 1937 ได้แก้ปัญหาการจำหน่ายด้วยการผลิตหนังสือเมอร์คิวรี่ (Mercury Books) ขึ้น และปี ค.ศ. 1939 R.E. de Graff และ R.L. Simon สนใจในการที่ตองจำหน่ายหนังสือปกอ่อนราคาถูก

⁹Schick, op. cit., p. 93.

¹⁰Helen E. Haines, Living with Books (New York: Columbia University Press, 1954), p. 192.

¹¹Schick, op. cit., p. 94.

¹²C. Taylor Whittier, "Paperbacks Extend Reading Opportunities," Paperback in Education, ed. by Vivienne Anderson (New York: Teachers College Press, Columbia University, 1966), p. 30.

¹³Haines, op. cit., p. 192.

จึงได้จัดตั้งบริษัทพ็อคเก็ตบุ๊ค (Pocket Books, Inc.) ขึ้น นำนวนิยายปกแข็งมาพิมพ์เป็นปกอ่อนใหม่ โดยมากเป็นเรื่องบันเทิงคดีที่หนักไปในทางเรื่องลึกลับและเรื่องเพศ ต้องเลือกซื้อเรื่องอย่างรอบคอบ และต้องออกแบบรูปเล่มอย่างละเอียด วาดภาพปกให้สวยงาม¹⁴ จำหน่ายราคาถูกเพียง 25 เซนต์ นอกจากนี้ ยังได้แก้ปัญหาด้านการจัดจำหน่าย โดยนำไปจำหน่ายตามทางสรรพสินค้า ร้านขายของเบ็ดเตล็ดและแผงขายหนังสือทั่วไป¹⁵ และได้รับการต้อนรับอย่างกว้างขวาง ทำให้หนังสือชุดเพนกวินจำหน่ายไปทั่วสหรัฐอเมริกาไปทั่ว เมื่อหนังสือปกอ่อนจำหน่ายได้มาก จึงมีผู้เลียนแบบผลิตตามมากขึ้น จนกระทั่งเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ภาวะขาดแคลน ขาดกำลังคนและเครื่องจักร การผลิตหนังสือปกอ่อนจึงต้องยุติลงอีก¹⁶ แต่ทางคานกอนทัพบก ผู้เชี่ยวชาญการผลิตหนังสือขณะหนึ่งได้ช่วยให้มีการผลิตหนังสือปกอ่อนฉบับกอนทัพบกขึ้น กล่าวคือ ในระหว่างปี ค.ศ. 1942 - 1946 ได้ผลิตหนังสือปกอ่อน 1,324 ชื่อเรื่อง จำนวน 123,500,000 เล่ม ราคาเฉลี่ยเล่มละประมาณ 6.09 เซนต์ จัดจำหน่ายให้แก่นับล้านคน และให้ห้องสมุดสถาบันการศึกษาของทหารสหรัฐ 24 แห่ง ซึ่งทำให้ทหารที่ออกจากครอบครัว และผู้ที่ได้รับความเห็นเคหน้อยทั่วโลกได้รับประโยชน์มากที่สุด¹⁷ หลังจากสงครามโลกสิ้นสุดลงแล้ว อุตสาหกรรมการพิมพ์เริ่มเข้าสู่สภาพปกติ ความขาดแคลนทั้งหลายหมดไป มีบริษัทการพิมพ์ใหม่ ๆ เกิดขึ้นมาก ปริมาณการผลิตหนังสือปกอ่อนนับจากชื่อเรื่องเพิ่มขึ้นถึง 3 เท่า ในปี ค.ศ. 1946 มีสถิติจำหน่ายหนังสือปกอ่อนได้ถึง 95 ล้านเล่ม¹⁸

¹⁴Schick, op. cit., pp. 94- 5.

¹⁵Whitter, op. cit., p. 30.

¹⁶Schick, op. cit., p. 95

¹⁷Sidney Forman, "A Look at the Future: Hardcover Myth and Paperback," Paperbacks in Education, ..., p. 178.

¹⁸Schick., op. cit., p. 96.

ปี ค.ศ. 1948 บริษัทเพนกวินแห่งสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นสาขาของบริษัทในบริเตนใหญ่ ได้แยกตัวออกมาดำเนินการภายใต้การบริหารงานของเจ้าของใหม่ ตั้งชื่อใหม่ว่า The New American Library of World Literature เรียกชื่อว่า NAL. กำหนดนโยบายและ**การบริหารบุคคลากร** เช่นเดียวกับบริษัทเพนกวิน แต่ดัดแปลงรูปแบบให้เหมาะสมกับสภาพของตลาดหนังสือของสหรัฐอเมริกา¹⁹

ระยะหลัง (หลังปี ค.ศ. 1950)

แม้ว่าจะได้มีการผลิตหนังสือปกอ่อนมานานแล้ว แต่ก็มักจะมีหยุกเป็นระยะ ๆ ครั้งละนาน ๆ นับว่าหนังสือปกอ่อนมีบทบาทในประเทศสหรัฐอเมริกามากกว่าประเทศอื่นใด และถึงแม้ว่าจะได้รับอิทธิพลมาจากประเทศบริเตนมากมาย แต่หนังสือปกอ่อนได้รับการปรับปรุงให้เหมาะสมกับความต้องการของชาวอเมริกันในด้านเทคนิคการผลิตและเทคนิคการจำหน่าย²⁰

ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1950 เป็นต้นมา หนังสือปกอ่อนได้รับการปรับปรุงให้มีคุณภาพดีขึ้น มีการจัดระบบงานอย่างมีระเบียบ คำนึงถึงการจัดทำมากขึ้น เริ่มมีการเร้าใจ ไม่ให้เกิดการเฉื่อยชาในการซื้อ จึงจัดให้มีภาพปกเป็นภาพตลก บางครั้งเป็นภาพการแสดงของวีรสตรี ถ้าเป็นผู้ชายต้องให้ถือปืนอยู่ในมือ แม้หนังสือที่เนื้อเรื่องเข้มข้นก็ยังมีภาพปกสี่สัปดาห์ หนังสือปกอ่อนที่จัดพิมพ์ในปี ค.ศ. 1953 ไม่นั้นภาพประกอบบรรยายเรื่อง (Pictorial illustrations) แต่ใช้ภาพปกเป็นภาพวาดแบบนามธรรม (Abstract designs) ภาพถ่ายและภาพโปสเตอร์ ภาพปกเหล่านี้ผลิตได้ในราคาถูก และมีประสิทธิภาพดีกว่าเดิม ผู้เลือกเรื่องคือ บรรณาธิการและฝ่ายศิลป์ ชื่อเรื่องที่เหมาะสมจะช่วยให้จำหน่ายได้มาก มีการแข่งขันซื้อลิขสิทธิ์ ผู้ราคาแข่งขันกัน จนทำให้ราคาเรื่องสูงขึ้น บางสำนักพิมพ์แก้ปัญหาการขาดแคลนเรื่องที่จะพิมพ์ด้วยการรวบรวมเรื่องสั้นเก่า ๆ มาพิมพ์ใหม่ รวมทั้งนวนิยายจากต่างประเทศทั้งเก่าและใหม่ เมื่อมีการแข่งขันจึงก็กันทำให้ต้องมีการเซ็นเซอร์ จึงมีคณะ

¹⁹Ibid.

²⁰Schick, op.cit., p. 93.

กรรมการตรวจเลือกหนังสือ (The Select Committee) และจัดให้มีการประชุมขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1952 ผลของการประชุมตกลงให้อำนาจแก่นายไปรษณีย์ เรื่องการจำกัดสิทธิทางไปรษณีย์ มีกฎหมายห้ามการจัดส่งสิ่งพิมพ์ข้ามกระทรวงประเทศและระหว่างรัฐ และมีบทลงโทษผู้ผลิตและผู้จำหน่ายด้วย ศาลสูงจะเป็นผู้ชี้ขาดว่าหนังสือเล่มใดเข้าลักษณะหนังสือลามก²¹

ในการพิมพ์ครั้งหนึ่ง ๆ มีค่าใช้จ่ายในการผลิตขั้นต้น คือ ค่าต้นฉบับ หรือค่าลิขสิทธิ์ การจัดพิมพ์ การเรียงพิมพ์ การสร้างแม่พิมพ์ การวางรูปเล่ม และการออกแบบ ทั้งต้องมีจำนวนจำหน่ายเกินกว่า 5,000 เล่ม ในกรณีที่จำหน่ายได้มากกว่า 200,000 เล่ม ราคาหนังสือจะถูกลด ส่วนต้นฉบับราคาประมาณ 2,000 - 40,000 เหรียญอเมริกัน²²

พัฒนาการของการเย็บเล่ม ได้ปรับปรุงให้หนังสือมีคุณภาพขึ้นเรื่อย ๆ ก่อนศตวรรษที่ 19 ใช้วิธีทำ กาวให้ติดกันแล้วเย็บเล่ม ต่อมาต้นศตวรรษที่ 20 หนังสือเล่มเล็ก ๆ จะใช้ลวดเย็บ กล่าวคือ ถ้าพิมพ์ไม่เกิน 5,000 เล่ม จะใช้ลวดหรือจักรเย็บ แต่สมัยใหม่นี้ การเย็บเล่มได้เลิกใช้ค้ำหรือลวดเย็บ เปลี่ยนมาใช้กาวทำให้ติดกัน วิธีนี้ประหยัดเวลา เพราะกาวแห้งเร็ว²³

การจำหน่ายหนังสือปกอ่อน ผู้พิมพ์หนังสือต้องการบริการขนส่งสำหรับตั้งแสดงหนังสือให้แก่ร้านจำหน่าย เพราะจะทำให้จำหน่ายได้มาก หนังสือปกอ่อนวางจำหน่ายได้ตามร้านทั่วไป เช่น ร้านขายของเบ็ดเตล็ด ร้านขายขนม ตามสถานีรถไฟและรถประจำทาง แผงจำหน่ายหนังสือพิมพ์และวารสาร และตามซูเปอร์มาร์เกต²⁴

จำนวนนักศึกษาระดับวิทยาลัยในสหรัฐเพิ่มจำนวนมากขึ้น และนักศึกษาเหล่านี้สนใจ

²¹Schick, op. cit., p. 98.

²²Ibid., pp. 93-95.

²³Whitter, op. cit., p. 31.

²⁴Schick, op. cit., p. 5.

สิ่งพิมพ์ราคาถูก ประกอบกับแนวโน้มทางการศึกษาแนวโน้มมุ่งให้มีการเรียนแบบสำรวจให้กว้างขวางขึ้นในสาขาวิชาต่าง ๆ เน้นการอ่านหนังสือประกอบนอกเหนือไปจากการใช้ตำราเรียน หนังสือปกอ่อนจึงประสบความสำเร็จในด้านการจำหน่าย สำนักพิมพ์บางแห่งที่ผลิตเฉพาะวัสดุการอ่านระดับอุดมศึกษา ได้หันมาผลิตหนังสือปกอ่อนกันบ้าง มีผู้แนะนำให้บริษัทดับเบิลเดย์ (Doubleday & Company) ผลิตหนังสือชุดแองเคอร์ (Anchor Books) ขึ้น เมื่อปี ค.ศ. 1953 ออกมาเป็นหนังสือชุด (Series) ราคาแพงกว่าหนังสือปกอ่อน หนังสือชุดแองเคอร์พิมพ์ด้วยกระดาษที่ดีกว่า หน้าปกไม่เป็นมัน มีสีสดุดตา ออกแบบสมัยใหม่ พิมพ์จำหน่ายครั้งละประมาณ 20,000 เล่ม ความสำเร็จของหนังสือชุดแองเคอร์ทำให้วงการหนังสือปกอ่อนเปลี่ยนไป หนังสือชุดแองเคอร์ได้รับความสำเร็จมากขึ้น เมื่อจัดพิมพ์หนังสือระดับอุดมศึกษา ร้านหนังสือต่างต้อนรับหนังสือปกอ่อนโดยเฉพาะร้านคำในมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกที่จัดพิมพ์หนังสือปกอ่อนขึ้นในปี ค.ศ. 1955 หอสมุดมหาวิทยาลัยอินเดียนา ชิคาโก และอื่น ๆ ได้จัดพิมพ์บ้าง²⁵

ในปี ค.ศ. 1957 จากการสำรวจในสหรัฐอเมริกา คาดว่าจำหน่ายหนังสือปกอ่อนได้มากกว่า 253 $\frac{1}{4}$ ล้านเล่ม การพิมพ์หนังสือปกอ่อนนับว่าทำรายได้ให้กับผู้ประพันธ์และผู้พิมพ์มาก²⁶

ในปี ค.ศ. 1964 มีการผลิตหนังสือปกอ่อนด้วยเครื่องจักร ซึ่งสามารถผลิตและเย็บเล่มได้มากกว่า 18,000 ฉบับต่อชั่วโมง หรือ 5 ฉบับต่อวินาที และปรากฏว่าจำหน่ายหนังสือปกอ่อนได้ 30,000 ชื่อเรื่อง จำนวน 315,000,000 ฉบับ เป็นเงิน 1,800,000,000 เหรียญอเมริกัน²⁷ มีประเทศอิหร่านอีกประเทศหนึ่งที่อุตสาหกรรมการพิมพ์หนังสือปกอ่อนเจริญมาก บริษัท Ketabhayejibi พิมพ์หนังสือถึงปีละ 60 เรื่อง ระหว่างปี ค.ศ. 1962 - 1964 จำหน่ายได้ 114 ชื่อเรื่อง จำนวนกว่าหนึ่งล้านเล่ม วางจำหน่าย

²⁵Schick, op. cit., p. 99.

²⁶Ibid., p. 101.

²⁷Whitter, op. cit., p. 31.

ตามแผงหนังสือถึง 2,400 แห่ง ที่กรุงเทพฯ มีวิธีการจำหน่ายแบบใหม่ กล่าวคือ ผู้จำหน่ายหนังสือจะเซ็นแผงหนังสือปกออกไปตามถนนและสวนสาธารณะ วิธีการจำหน่ายที่ก้าวหน้าอีกวิธีหนึ่งที่ประสบความสำเร็จ แต่เสียค่าใช้จ่ายมาก ได้จัดทำขึ้นที่กรุงนิวยอร์กคือมีแผงจำหน่ายหนังสือเลื่อนขึ้นลงได้เมื่อยกปุ่ม ในปี ค.ศ. 1965 หนังสือปกอ่อนขายได้ถึงวันละ 1 ล้านเล่ม และมากกว่า 300 ล้านเล่มในปี²⁸

ในปี ค.ศ. 1970 นับได้ว่าอุตสาหกรรมการพิมพ์หนังสือปกอ่อนเจริญมาก เรื่องที่นำมาพิมพ์ทั้ง เรื่องที่แต่งขึ้นใหม่และเรื่องที่เคยพิมพ์แล้วจำหน่ายหมดนำมาพิมพ์ใหม่ จำหน่ายได้มาก เรื่องที่สถิติการจำหน่ายสูงบางเรื่องพิมพ์ถึงหนึ่งล้านเล่ม ผู้พิมพ์ส่วนมากมีความเห็นว่าจำหน่ายตามร้านจำหน่ายหนังสือของโรงเรียนและวิทยาลัยได้จำนวนเพิ่มขึ้น²⁹

ปี ค.ศ. 1972 มีรายงานจากสำนักพิมพ์ส่วนใหญ่ ทั้งสำนักพิมพ์ขนาดเล็กและใหญ่ ว่า จำหน่ายหนังสือปกอ่อนได้เพิ่มมากขึ้น สำนักพิมพ์แบนทัม (Bantam) จำหน่ายหนังสือ 9 เกือบแรกได้เงินถึง 42.2 ล้านเหรียญอเมริกัน หัวหน้ากองบรรณาธิการของสำนักพิมพ์แบนทัมกล่าวว่า ปี ค.ศ. 1972 เป็นปีที่สำนักพิมพ์จำหน่ายหนังสือปกอ่อนได้มากที่สุด และได้รับผลสำเร็จย้อนหลังถึง 5-6 ปี³⁰

ประเทศอังกฤษเป็นประเทศที่มีการผลิตหนังสือปกอ่อนก่อนสหรัฐอเมริกา หนังสือแพร่หลายได้รวดเร็วมากเพราะภาษาอังกฤษเป็นภาษากลาง แต่สหรัฐอเมริกาผลิตหนังสือปกอ่อนสาขาวิชาปรัชญาและเศรษฐศาสตร์ และผลิตให้ประเทศที่กำลังพัฒนาในทวีปเอเชียและแอฟริกา จึงทำให้จำหน่ายได้มากกว่า สาเหตุที่การจำหน่ายหนังสือปกอ่อนของประเทศอังกฤษค่อนกว่าสหรัฐอเมริกา เพราะประการแรก ในประเทศอังกฤษมีการเข้มงวดในการ

²⁸"Mass - Marketing," Encyclopedia of Library and Information Science, II (1969), 697.

²⁹"1970: Some Surprises in Paperback Best Sellers," Publishers' Weekly, CXCIX (February 8, 1971), 38-4.

³⁰Ibid., p. 45.

ผลิตหนังสือมาก แต่ในสหรัฐอเมริกาได้ สรีภาพในการผลิตหนังสืออย่างเต็มที่ ในรัฐ
อเมริกาที่มีมูลนิธิที่จะช่วยเหลือเกี่ยวกับการผลิตหนังสือปกอ่อนอยู่เป็นจำนวนมาก เหตุผลอีก
ประการหนึ่งก็คือ ประเทศอังกฤษมีนักประพันธ์น้อยกว่า ผลงานจึงมีน้อย แต่ในสหรัฐอเมริกา
นั้น นอกจากจะพิมพ์บทประพันธ์ของนักเขียนชาติตนแล้ว ยังส่งเสริมให้มีการพิมพ์งานของ
นักประพันธ์ต่างชาติรวมทั้งอังกฤษด้วย กับทั้งรัฐบาลอเมริกันยังให้ความร่วมมือสนับสนุน

ในด้านการจำหน่าย สหรัฐอเมริกา อังกฤษ เยอรมัน ฝรั่งเศส และรัสเซีย ต่าง
แข่งขันกันในเรื่องการจำหน่ายหนังสือปกอ่อน แต่คู่แข่งที่สำคัญคือ ประเทศฝรั่งเศส เพราะ
ภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาสากล ฝรั่งเศสจึงเป็นผู้นำด้านการจำหน่าย ในปีหนึ่ง ๆ โรงพิมพ์
ของรัฐในประเทศรัสเซียพิมพ์หนังสือปกอ่อนจำหน่ายมาก ด้วยการละเมิดลิขสิทธิ์พิมพ์เรื่อง
ของนักเขียนต่างชาติโดยไม่มีการจ่ายค่าค่านับ แต่อาจจะจ่าย ท่องไปจ่ายที่ประเทศรัสเซีย
อีกประเทศหนึ่งในกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย คือ ประเทศเดนมาร์ก มีการผลิตหนังสือปกอ่อน
ปีหนึ่ง ๆ หลายชื่อเรื่อง³¹

การจัดหาหนังสือปกอ่อนของห้องสมุด

ในสหรัฐอเมริกา ห้องสมุดวิทยาลัยเริ่มจัดหาหนังสือปกอ่อนไว้ให้บริการตั้งแต่ปี
ค.ศ. 1954 (พ.ศ. 2497) เช่น ห้องสมุดวิทยาลัยเบลอยท์ (Beloit College Library)
ในรัฐวิสคอนซิน (Wisconsin)³² ห้องสมุดใดก็ตามหากการจัดเก็บหนังสือปกอ่อนไม่ให้สูญ
หายง่าย และให้มีสภาพคงทนอยู่ได้นานด้วยการเย็บเล่มและทำปกใหม่ หรือสั่งซื้อโดยตรงจาก
ร้านทำปกหนังสือ ซึ่งจัดทำปกหนังสือปกอ่อนโดยเฉพาะ แต่เป็นการขัดผลประโยชน์ของ
สำนักพิมพ์ที่จัดพิมพ์หนังสือปกอ่อนและผู้ประพันธ์ เพราะสำนักพิมพ์และผู้ประพันธ์ได้รับผลประโยชน์
จากหนังสือตามราคาหนังสือปกอ่อนเหล่านั้น ฉะนั้น เมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1960
บริษัทเพนกวินจึงได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจำหน่ายหนังสือปกอ่อนของบริษัทไว้ว่า ในกรณี

³¹"Paperback Books," Encyclopedia International, III, ..., p. 144.

³²Roberta Keniston, "The Paperback in the College Library,"

ที่จะนำหนังสือปกออกไปให้เขา จำหน่ายใหม่ หรือจำหน่ายด้วยวิธีอื่นใด คงมีข้อตกลงเป็น
 ดायลักษณะชักรักกับผู้พิมพ์ครั้งแรก และได้มีการประชุมหารือกันระหว่างผู้แทนของสมาคมผู้จัด
 พิมพ์ สมาคมนักเขียน และผู้เขียนเล่ม การที่มีข้อกำหนดดังกล่าวเกี่ยวกับการจำหน่าย
 เช่นนี้ ทำให้ห้องสมุดได้รับความกระทบกระเทือน คือ เป็นการจำกัดการซื้อของบรรณารักษ์
 เพราะยังไม่มีข้อพิสูจน์แน่ชัดว่า เมื่อห้องสมุดซื้อหนังสือปกออกแล้ว จะทำให้จำนวนจำหน่าย
 แก่ประชาชนลดน้อยลงหรือไม่เพียงใด และทั้งยังเป็น การจำกัดสิทธิของผู้เขียนเล่มไม่ให้จัดทำ
 บริการที่มีประโยชน์แก่บรรณารักษ์อีกด้วย³³

การจัดเก็บและการทำบัตรรายการของหนังสือปกออก

ห้องสมุดในสหรัฐอเมริกาที่มีวิธีทำบัตรรายการสองวิธี คือ ทำบัตรรายการของ
 หนังสือปกออกทุกเล่มเหมือนบัตรรายการของหนังสือปกแข็ง แต่ไม่มีการจัดหมวดหมู่ จึงไม่มี
 เลขเรียกหนังสือ (Call number) แล้วเรียงหนังสือปกออกไว้บนชั้นตามลำดับอักษรที่อยู่
 แต่าง และแยกชั้นต่างหากจากหนังสือปกแข็ง วิธีนี้ผู้ใช้ห้องสมุดไม่ได้รับความสะดวก เพราะ
 ต้องค้นหาหนังสือถึง 2 แห่ง ทำให้เกิดความสับสน การทำบัตรรายการอีกวิธีหนึ่งคือ ทำบัตร
 รายการของหนังสือปกออกทุกเล่มเหมือนบัตรรายการของหนังสือปกแข็ง และมีเลขเรียก
 หนังสือด้วย แล้วจัดเรียงหนังสือปกออกและหนังสือปกแข็งไว้บนชั้นเดียวกัน โดยไม่คำนึงถึง
 ลักษณะรูปเล่ม วิธีนี้จะอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้ได้มากกว่าวิธีแรก หลักใหญ่ที่บรรณารักษ์จะ
 ใช้เป็นคู่มือในการทำบัตรรายการหนังสือปกออก คือ .

1. ให้เลขเรียกหนังสือ (Call number) ของหนังสือปกออกและหนังสือปก
 แข็งเหมือนกัน
2. เลขประจำตู้แดง (Cutter number) ของหนังสือปกออกให้เช่นเดียวกับ
 หนังสือปกแข็ง กล่าวคือถ้าเป็นหนังสือสารคดีมีเลขตู้แดง 2 ตัว เว้นแต่เป็นหนังสือชีวประวัติ
 จะมีเลขตู้แดง 3 ตัว และหนังสือทุกเรื่องจะต้องมีอักษรชื่อเรื่องลงไว้ด้วย
3. บัตรรายการของหนังสือปกออกและหนังสือปกแข็ง ให้บัตรสีเดียวกัน

³³ Moore, op. cit., p. 122.

4. บัตรแจ้งหมู่ของหนังสือปกอ่อนและหนังสือปกแข็ง ใบบัตรเดียวกัน เกมเลขฉบับ
ซ้ำ (Copy number) เรียงลำดับลงไว้ด้วย
5. ถาดของสมุดใช้แบบการลงรายการในบัตรรายการหนังสือปกอ่อนและปกแข็ง
เช่นเดียวกัน หนังสือที่นำมาเรียงบนชั้นจะมีบัตรรายการเหมือนกัน ยกเว้นปีที่พิมพ์ซึ่งอาจจะ
ไม่คงใส่ไว้ในบัตรรายการ
6. เรียงหนังสือปกอ่อนและหนังสือปกแข็ง เรียงเดียวกันไว้ด้วย
7. บัตรหนังสือของหนังสือปกอ่อนและหนังสือปกแข็ง ควรใช้สีต่างกัน เพื่อหลีกเลี่ยง
ความสับสนในการให้บริการ
8. การปฏิบัติเกี่ยวกับรูปเล่มภายนอกของหนังสือปกอ่อนและหนังสือปกแข็งควร
เหมือนกัน แต่อาจเพิ่มเกมบางสิ่งบางอย่างลงบนหนังสือปกอ่อนได้
9. หนังสือปกอ่อนประเภทนวนิยาย ควรแยกครั้งที่พิมพ์ของหนังสือฉบับเดียวกัน
เพราะนวนิยายไม่มีเลขผู้แต่ง
10. หนังสือปกอ่อนและหนังสือปกแข็ง เรื่องใดพิมพ์ซ้ำกัน มีปีที่พิมพ์เดียวกัน ให้
ใส่ ป.อ. หรือ P.B. หลังเลขฉบับซ้ำ (Copy number) เช่น ฉ.3, ป.อ.9-64 หรือ
cop. 3 FB 9-64 ไว้ในหนังสือปกอ่อน สำหรับบัตรแจ้งหมู่หนังสือก็ใช้วิธีการนี้เช่นเดียวกัน
11. ชื่อชุด (Series) ของหนังสือปกอ่อน ให้ใส่ไว้ข้างท้ายบรรณลักษณ์
(Collation) เป็นเลขชื่อชุด³⁴
บรรณารักษ์อาจเปลี่ยนแปลงแก้ไขวิธีการเหล่านี้ได้ เพื่อให้เหมาะกับลักษณะของ
ห้องสมุด และผู้ให้บริการห้องสมุด

ประวัติของหนังสือปกอ่อนในประเทศไทย

ก่อนที่จะมีการบันทึกเรื่องราว ความรู้ลงในหนังสือเป็นรูปเล่มหลายแบบเช่นในปัจจุบัน
นี้ ปรากฏหลักฐานว่าบรรพบุรุษของไทยมีการบันทึกการกระทำ เหตุการณ์ และความคิดเห็น
เป็นคำเขียนมากอนสมัยสุโขทัย การจารึกเป็นคำเขียนได้วิวัฒนาการไปตามความเจริญของ

³⁴

Blanche Jenecek, "How to Treat a Paperback," School Libraries, XV (January, 1966), 28 - 9.

บุคคลสมัย และตามวัสดุที่ใช้ต่าง ๆ กันดังต่อไปนี้

ศิลาจารึก คือแผ่นศิลาที่มีการจารึกเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อจะรักษาเรื่องราวนั้นไว้ให้คงอยู่นาน ๆ เรื่องที่จารึกมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนา

จารึกลานทอง จารึกลานเงิน จารึกลานนาค จารึกลานตะกั่ว และจารึกบนไม้ คือการจารึกข้อความลงไปบนวัสดุเหล่านั้น การจารึกจะใช้เหล็กจารึกข้อความลงไปใต้พื้นไม้ทองร่างเป็นรูปอักษรก่อน³⁵

จารึกบนใบลาน คนไทยนิยมจารึกไว้บนใบลานมากกว่าจารึกลงบนแผ่นหิน เพราะสะดวกและรวดเร็วกว่า เรื่องที่จารึกบนใบลาน จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนาโดยมาก จารึกบนใบลานเริ่มมีในสมัยสุโขทัย มีการคัดลอกพระไตรปิฎกจากอินเดียและลังกา³⁶ พวกอาณาจักรอินเดียฝ่ายใต้ชอบใช้ใบลานเป็นเครื่องเขียน³⁷ จารึกบนใบลานที่พระภิกษุสงฆ์ใช้ส่วนใหญ่ไม่มีเครื่องประกอบหรือประดับ แต่ถ้าเป็นฉบับของหลวงจะทำวิจิตรงดงามเป็นพิเศษ เพราะเป็นตำราพระพุทธศาสนา และศิลปวัตถุไปในตัว จารึกบนใบลานนี้ บางฉบับมีภาพประกอบเป็นรูปพระพุทธเจ้า หรือภาพเรื่องสังเขปตอนต่าง ๆ ตามท้องเรื่อง บางฉบับตกแต่งหน้าแรกด้วยลายดอกไม้ ลายเทพพนมและอื่น ๆ ปกทำด้วยวัสดุต่าง ๆ เช่น ถมเงิน งาจำหลัก ไม้จำหลัก ลายรดน้ำ ลายประดับมุก และอื่น ๆ จารึกบนใบลานฉบับเก่าที่สุดพบเมื่อปี พ.ศ. 1938³⁸

³⁵ ก่องแก้ว วีระประจักษ์, "เครื่องเขียนหนังสือของชาวไทยโบราณ," โบราณคดี, 2 (ธันวาคม, 2511), 104.

³⁶ ศิลปสมัยอยุธยา ศิลปสมัยอยุธยา ศิลปสมัยรัตนโกสินทร์, กรมศิลปากรจัดพิมพ์ในงานเสด็จพระราชดำเนินเปิดพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ พระนคร, 2510, หน้า 104.

³⁷ ยอร์ช เซเกส, ตำนานอักษรไทย (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรณาการ, 2468), หน้า 2.

³⁸ George Coedès, The Varjiranara National Library of Siam (Bangkok: Times Press, 1924), p. 17.

ใบบอก คือกระดาษที่ทำจากเปลือกสา ซึ่งชาวจังหวัดลำปางเรียกว่า กระดาษน้ำโหลง
 เมื่อยังเป็นกระดาษเพล่า ซึ่งคนภาคกลางไม่นิยมใช้เป็นเล่มสมุด ไซ้เขียนข้อความสำคัญมันส่ง
 ไปยังเมืองต่าง ๆ ถ้าต้องการตอกระดาษให้ติดกันยาว ๆ หลายใบ ทรงรอยตอจะประทับตรา
 และมีลายเซ็นของเจ้าเมืองและผู้เกี่ยวข้องกำกับที่ด้านหลังของกระดาษ เพื่อป้องกันการปลอม
 แปลงกักตอเอกสาร เรื่องที่เขียนลงไปจะเป็นคำสั่งของทางราชการ บางทีมีบัญชีหางว่าวด้วย³⁹

บัญชีหางว่าว คือรายการหรือรายชื่อที่เขียนบนกระดาษที่ทำจากเปลือกสา ตอกระดาษ
 ใ้ยาวลงมามาก ๆ ในสมัยโบราณ หัวเมืองต่าง ๆ มีการส่งรายชื่อและจำนวนเลข
 ของภาษีอากร จำนวนสินค้า หรือจำนวนทหารเกณฑ์มายังเมืองหลวง⁴⁰

สมุดไทย

หนังสือเล่มของไทยที่บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ เป็นตัวหนังสือบนกระดาษข่อยที่พับกลับ
 ไปกลับมาเป็นชั้น ๆ ประมาณ 10 - 20 คู่ เรียกว่าหนังสือเล่มสมุดไทย

วิธีทำสมุดไทย เริ่มด้วยการคัดเลือกข่อยที่ไซ้เฉพาะกิ่งยังอ่อนและสด นำมาดอกเอา
 แคเปลือกนำไปแช่น้ำประมาณ 3 - 4 วัน จึงนำเปลือกข่อยขึ้นจากน้ำ บีบพอกหมาด ๆ แล้ว
 ฉีกให้เป็นฝอย แล้วนำไปนึ่งประมาณ 48 ชั่วโมง เมื่อข่อยสุกนำไปแช่น้ำคาง(น้ำปูนขาว)
 24 ชั่วโมง แล้วนำไปล้างในน้ำให้หมดน้ำคาง บีบให้แห้ง นำขอยมาวางบนแผ่นไม้ใหญ่ ใ้
 ขอนไม้ประคองถือสองมือทุบสลับซ้ายขวา เมื่อข่อยละเอียดแล้ว ปั้นเป็นก้อนโตเท่าผลมะขุมขนาด
 เท่า ๆ กัน นำแต่ละก้อนมาละลายน้ำในครุไม้ไผ่ ไซ้มือคี่ข่อยให้แตก แล้วเทลงบนแพนงให้
 ส่วนตะกอนอยู่ในน้ำหนึ่ง เกลี่ยให้เสมอกัน ไซ้หน้าพรมิให้ทั่วแล้วยกแพนงขึ้นจากน้ำ วางแพนง
 พิงตามแนวอนให้เอียง 80° แล้วไซ้ไม้ซางยาว ๆ กลิ้งรัคให้หน้าตกและให้หน้าข่อยเรียบ
 ยกขึ้นตั้งพิงเอียง 45° ตากไว้จนแห้งสนิทแล้วลอกออกจากแพนง จะได้กระดาษซึ่งเรียกว่า

³⁹ กองแก้ว วีระประจักษ์, เรื่องเกิม, หน้า 114.

⁴⁰ กองแก้ว วีระประจักษ์ เป็นผู้ให้ความหมาย.

กระดาษเพลลา การทำกระดาษอีกวิธีหนึ่งคือ เมื่อตัดซอยแล้วก็นำมาลนไฟให้สุกก็ แล้วจึง ลอกเปลือกออกผึ่งแดดให้แห้ง นำเปลือกซอยแห้งนั้นแช่ในน้ำไหล 3 - 4 วัน ล้างเมือกให้ หกแล้วฉีกแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนก็คือเยื่อขาว ๆ แยกไว้ทำสมุดขาว ส่วนดำ ๆ แยกไว้ทำ สมุดดำ ฉีกแล้วหมักปูนขาว 2 วัน ไซ้ผ้าหรือใบตองปิดเพื่อไม่ให้แห้ง มีที่รองตั้งบนกะทะ นำ ซอยที่หมักไว้ใส่จนเต็ม ไซ้ผ้าหรือใบตองปิดและต้องให้แน่นสนิทด้วย นึ่ง 24 ชั่วโมง ต้องสลับ กัน เพราะซอยที่อยู่ในกะทะจะสุกก่อน เหนือ ๆ ขึ้นมาจะสุกทีหลัง แล้วเอาซอยที่สุกแล้วมา แช่ในโอ่งใส่ปูนขาวเพื่อสกัดล้าง นำซอยจากโอ่งไปล้างให้หมกต่างในน้ำไหล แล้วทับให้แห้ง เลือกซอยดำและขาวนำมาทุบกันคนละหมอน แล้วทำวิธีเดียวกันจนได้กระดาษเพลลา ถ้าจะทำ สมุดไทยขาว ต้องนำกระดาษเพลลามาทาคด้วยแป้งเปียกผสมปูนขาว ถ้าจะทำสมุดไทยดำ ให้นำ กระดาษเพลลามาทา คด้วยแป้งเปียกที่ผสมเขม่าไฟหรือถ่านบดละเอียด แล้วซักให้มันและเรียบ คด้วยหิน แต่ทางภาคใต้โดยเฉพาะจังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้เถาตฤณหรือปฤษณามาทำทำ สมุด บางทีใช้کنหัวเอะน หรือเอะนาก เรียกว่าค่นกระดาษ ลักษณะคล้ายค่นบอนมาทำสมุด เรียกว่า มุกดำ มุกขาว ส่วนกระดาษค่นนั้นทำจากเปลือกค่นมะละกอ เมื่อได้กระดาษแล้ว นำมาพับเป็นรูปเล่ม ใช้แบบขนาดเท่าหน้าสมุด วางตรงกึ่งกลางแผ่นกระดาษ ใช้มีดที่ปลาย บน ซีกเส้นตามแบบ แล้วพับสลับไปมาจนหมดกระดาษค่นหนึ่ง แล้วจึงกลับมาพับอีกค่นหนึ่ง วิธีทำปกสมุดจัดทำโดยการคิกคิ้วเป็นขอบโดยรอบลงบนปกทั้งสองด้าน ใช้กระดาษซอยกว้าง ประมาณ $1\frac{1}{2}$ - 2 เซนติเมตร เรียงซ้อนกัน 3 ชั้นหรือ 5 ชั้น ให้ได้ระดับลดหล่นจากกว้าง ไปหาแคบ⁴¹

ขนาดของเล่มสมุดไทย มีสามขนาดตามความกว้างยาว คือ ขนาดใหญ่ กว้าง 21-30 เซนติเมตร ยาว 71 เซนติเมตรขึ้นไป ขนาดกลางกว้าง 11-20 เซนติเมตร ยาว 34-70 เซนติเมตร และขนาดเล็ก กว้าง 6-10 เซนติเมตร ยาว 20-34 เซนติเมตร ขนาดที่นิยมใช้คือ ขนาดกลาง⁴²

⁴¹ กองแก้ว วีระประจักษ์, เรื่องเดิม, หน้า 114-110.

⁴² เปลื้อง ณ นคร, ประวัติวรรณคดีสำหรับนักศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 4 ; พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2506), หน้า 477.

วิธีเขียนสมุดไทย ก่อนเขียนต้องได้เส้นบรรทัดด้วยตะกั่วกลมเหลาแหลม หน้าหนึ่งจะมี
กึ่งบรรทัดก็ได้ ส่วนมากมี 3-5 บรรทัด การเขียนนิยมใช้เขียนได้เส้นบรรทัด การเขียนบน
เส้นบรรทัดเพิ่งเริ่มใช้ในสมัยรัชกาลที่ 4 ตามแบบอย่างวิธีเขียนของชาวยุโรป วัสดุที่ใช้เขียน
มี 2 อย่างคือ คินสอ และปากไก่อกับหมึกสีต่าง ๆ สมุดไทยมีหลายชนิด แบ่งตามประโยชน์ที่
ใช้และคามสีของเส้นอักษรในสมุด คือ

สมุดถือเฝ้า เป็นสมุดบาง ๆ มีประมาณ 4-8 ฝ่า ขนาด 7 x 1 นิ้ว หรือ 8 x 12 นิ้ว
ใช้จับบันทึกย่อจดหมายหรือรายงานเพื่อใช้กราบบังคมทูลพระเจ้าแผ่นดินขณะเข้าเฝ้า เวลาใช้
เปิดสมุดจากขวาไปซ้าย

สมุดฉบับรองทรง คือสมุดไทยที่เป็นของใช้ส่วนพระองค์พระเจ้าแผ่นดิน

สมุดไตรภูมิ คือสมุดขนาดใหญ่ ยาวประมาณ 2 ฟุต กว้างประมาณ 5-6 นิ้ว

สมุดคำเส้นขาว คือสมุดคำที่เขียนด้วยคินสอสีขาวขุ่น ถ้าจะเขียนให้เส้นขาวจัด
และเป็นมัน ต้องเขียนด้วยหมึกสีขาว

สมุดเส้นรงค์ คือสมุดไทยที่เขียนด้วยหมึกสีต่าง ๆ

สมุดเส้นทอง คือสมุดข่อยสีคำ เขียนรูปอักษรด้วยกาวยางไม้ก่อน แล้วใช้ทองปิด
ที่หลัง

สมุดเส้นหมึกคำ คือสมุดข่อยสีขาว เขียนด้วยหมึกคำที่ได้จากเขม่าไฟผสมกับกาว
หรือหมึกจีนปนกับน้ำ⁴³

ภาพเขียนในสมุดไทย ใช้สีฝุ่นเช่นเดียวกับที่เขียนบนผนัง บางที่ใช้ผสมกับรัก ทาทับ
หรือลงเป็นพื้น นิยมเขียนค่านหน้า ในสมัยรัตนโกสินทร์มักจะเขียนภาพค่านข้าง ตรงกลาง
เขียนหนังสือ ชาวอิตาลีเขียนบันทึกว่าสมุดข่อยมีใช้ในปี พ.ศ. 2047⁴⁴ แสดงว่าสมุดข่อยมีใช้
กันมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงประมาณรัชกาลที่ 6 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

“ การผลิตสมุดไทยเพื่อการจำหน่ายนั้น สันนิษฐานว่าน่าจะยังไม่มีการผลิตเพื่อจำหน่าย

⁴³ ก่องแก้ว วีระประจักษ์, เรื่องเดิม, หน้า 111-114.

⁴⁴ ศิลปสมัยอยุธยา . . . , หน้า 85.

ถ้ามีผู้ใดต้องการจะบันทึกหรือคัดลอกเรื่องราวใด ๆ จะใช้วิธีจ้างผู้ที่มีมือจารึกเป็นลายลักษณ์อักษรลงในสมุดไทยเป็นกราว ๆ ไป

สมุดฝรั่ง

การผลิตหนังสือที่เป็นต้นฉบับตัวเขียนในสมุดไทย มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 2047) การผลิตหนังสือเป็นตัวพิมพ์ได้เริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยาเช่นเดียวกับ (พ.ศ. 2205) เป็นหนังสือที่พิมพ์เป็นภาษาไทย แต่ใช้เขียนด้วยตัวอักษรโรมัน อาจจะมีการพิมพ์หนังสือต่อมาอีกครั้งในสมัยกรุงธนบุรี และต่อมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก แต่เป็นการพิมพ์ในวงแคบ ใช้ตัวพิมพ์จากบล็อกไม้ ยังไม่มีแท่นพิมพ์และตัวพิมพ์ใช้ ปี พ.ศ. 2360 มีการพิมพ์หนังสือไทยจากตัวพิมพ์เป็นครั้งแรกที่เมืองย่างกุ้ง ปี พ.ศ. 2371 ได้มีการพิมพ์หนังสือตำราไวยากรณ์ไทยขึ้นเล่มหนึ่งที่เมืองกัลกัตตา เป็นหนังสือปกแข็ง ขนาดใหญ่กว่า 8 หน้ายก และในปี พ.ศ. 2379 บาทหลวงโรบินสันได้พิมพ์หนังสือไทยเป็นเล่มแรกที่พิมพ์ในเมืองไทย⁴⁵

การพิมพ์หนังสือเป็นรูปเล่มเพื่อจำหน่ายในประเทศไทยได้เริ่มเป็นครั้งแรกเมื่อหมอบรัดเลซื้อลิขสิทธิ์หนังสือนิราศลอนดอนของหมอมราโชทัย และจัดพิมพ์เป็นหนังสือเล่มเย็บเข้าด้วยกันเป็นสมุด ซึ่งเป็นของใหม่ในเมืองไทย เพราะของไทยมีแต่สมุดพับไปมา จึงพากันเรียกหนังสือเล่มนี้ว่า สมุดฝรั่ง แต่ในการโฆษณาหนังสือของหมอบรัดเล ใช้คำว่า สมุดอังกฤษ⁴⁶

ผู้ริเริ่มการจัดพิมพ์หนังสือปกอ่อนจำหน่ายในประเทศไทย

ผู้มีบทบาทเกี่ยวกับกิจการพิมพ์หนังสือในประเทศไทย และน่าจะเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดมากกว่าผู้ใด คือ หมอสมิท (Samuel John Smith) เพราะเป็นผู้ที่ริเริ่มการจัดพิมพ์หนังสือประเภทที่ผลิตให้ได้ปริมาณมาก ๆ ราคาถูกกว่าหนังสือของผู้อื่นในสมัยนั้น เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสได้อ่านจำนวนมาก หนังสือปกอ่อนของหมอสมิทเป็นหนังสือขายดีที่สุดในสมัยนั้น หมอสมิทเป็นหมอสอนศาสนาชาวอเมริกันในคณะแบปติสต์ เกิดในประเทศอินเดียเมื่อปี ค.ศ. 1821 บิดาเป็นชาวอังกฤษ ได้ติดตามบิดาไปประเทศพม่า เมื่อบิดาเสียชีวิต หมอโยนส์ (John

⁴⁵ กัทร สติรกุล, เรื่องเดิม, หน้า 196-200.

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 206.

หมอสmith จึงถูกศาลตัดสินห้ามพิมพ์หนังสือเหล่านั้นจำหน่ายอีก แต่หมอสmith ก็รวบเสียแล้ว⁴⁸ หนังสือเรื่องพระอภัยมณี และเรื่องประโลมโลกของหมอสmith เป็นหนังสือรูปเล่มเล็กและบางขนาด 16 หน้ายก เล่มหนึ่ง ๆ มีประมาณ 3 ยก หรือ 48 หน้า มากน้อยขึ้นอยู่กับเนื้อเรื่องที่น่ามาจากสมุทรไทย คือ จุดเนื้อความเท่าที่มีอยู่ในสมุทรไทยเล่มนั้น และบอกไว้ข้างท้ายของทุกเล่มว่า "จบหนึ่งเล่มสมุทรไทย" ฉะนั้น หนังสือปกก่อนในสมัยแรกเรื่องหนึ่งบางครั้งจะมีกว่า 100 เล่มจบ เช่น เรื่องพระอภัยมณี ต้นฉบับมี 104 เล่มสมุทรไทย เล่ากันว่าสุนทรภู่ตั้งใจจะแต่งให้สั้นเรื่องเพียงพระอภัยมณีออกบวช อันอยู่ในเล่มสมุทรไทยที่ 49 เรื่องก่อนนั้นไป กรมหมื่นอัปสรสุภาเทพ มีรับสั่งให้แต่งต่อไปอีก ไม่ยอมให้จบเรื่องตามที่สุนทรภู่ตั้งใจไว้ สุนทรภู่ก็รับสั่งไม่ได้ก็จำต้องแต่งถวายเดือนละเล่ม⁴⁹ หนังสือบทกลอนสุนทรภู่เริ่มพิมพ์ในรัชกาลที่ 5 ปี พ.ศ. 2413 หมอสmith พิมพ์เรื่องพระอภัยมณีก่อนเรื่องอื่น พิมพ์ขายคราวละเล่มสมุทรไทย เรียกราคาเล่มละสลึง คนตื่นชื่อจนหมอสmith ใ้ค่าไ้มาก นับว่าถึงสร้างตึกได้หลังหนึ่ง จนหมอสmith คิดถึงคุณสุนทรภู่ เทียบสืบถามหาเชื้อสายหวังจะให้บำเหน็จ เวลานั้น นายพัก กับ นายตาบ บุตรสุนทรภู่ยังอยู่ แต่จะได้บำเหน็จเท่าไรหาปรากฏไม่ ทั้งแต่หมอสmith รวบรวมพิมพ์หนังสือพระอภัยมณี ต่อมาทั้งหมอสmith และเจ้าของโรงพิมพ์อื่น ๆ ก็ค้นคว้าหาหนังสือบทกลอนของสุนทรภู่พิมพ์ขึ้นขายเป็นลำดับมา บางเรื่องได้พิมพ์ถึง 3 - 4 ครั้ง⁵⁰ หมอสmith ถึงแก่มรณภาพในปี พ.ศ. 2352 เมื่ออายุ 88 ปี รวมเวลาที่หมอสmith เข้ามาอยู่ในประเทศไทย 76 ปี⁵¹

⁴⁸ ส. พลายน้อย (สมบัติ พลายน้อย), ชาวต่างชาติในประวัติศาสตร์ไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2 ; พระนคร: แพร่พิทยา, 2516), หน้า 62.

⁴⁹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, พระอภัยมณีกับประวัติสุนทรภู่ (พระนคร: โรงพิมพ์ไท, 2467), หน้า (2).

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า (39).

⁵¹ ชจร สุขพานิช, เรื่องเดิม, หน้า 111.

การพิมพ์หนังสือเป็นเล่มในประเทศไทยสมัยแรก พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์
 เท่านั้นที่มีเงินพอจะจัดพิมพ์หนังสือได้ และส่วนมากจะทำเป็นหนังสือปกแข็ง เกล็นทองด้วยลวด
 ลายวิจิตรงดงาม สำหรับราษฎรทั่วไป เมื่อต้องการพิมพ์หนังสือจำนวน 1,000 เล่ม จะทำ
 เป็นหนังสือปกแข็ง 50 - 100 เล่ม จะเย็บปกแข็งเกล็นทองด้วยลวดลายวิจิตรงดงาม เพื่อ
 แจกในโอกาสต่าง ๆ อีกประมาณ 900 เล่ม ทำเป็นสมุดปกอ่อน จึงจะจำหน่ายราคาถูก
 ได้ เมื่อหมอบสมิทประสบความสำเร็จจากการนำเรื่องที่พระมหากษัตริย์ให้เจ้าพนักงานเขียนลง
 ไว้ในสมุดไทย หรือนิยายที่มีผู้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเป็นเล่มสมุดไทย และเก็บไว้เป็น
 สมบัติของชาติ มาจัดพิมพ์เป็นเล่มสมุดฝรั่งออกจำหน่าย ราวร้อยมาก จึงมีผู้จัดตั้งโรงพิมพ์ไทย
 พิมพ์เอง และรับจ้างพิมพ์หนังสือปกอ่อนออกจำหน่ายมากขึ้นเป็นลำดับ เช่น โรงพิมพ์แพนายเทพ
 ชื่อว่า โรงพิมพ์สกุณษะมะยนต์ โรงพิมพ์วัชรินทร์ โรงพิมพ์นายศรีย่านสพานหัน โรงพิมพ์-
 บำรุงนุกุลกิจ โรงพิมพ์ศุภการจากรัฐ และโรงพิมพ์กรุงเทพ ฯ เกล็นเมล⁵²

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย